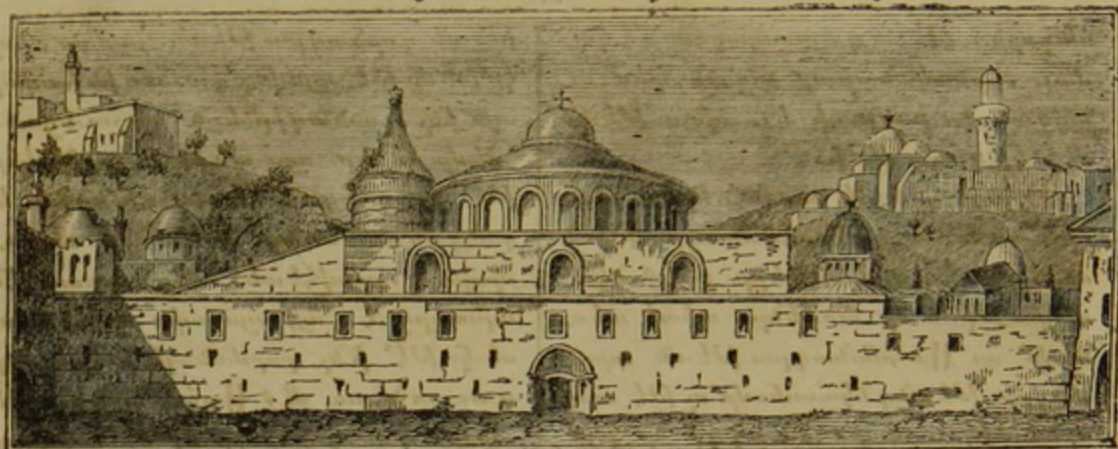

ԵՕԹՆԵՐՈՐԻ ՏՐԻԻ
ԹԻՒ 10.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31.
1872.

ԸՋԳԸՅԻՆ, ԲԱՆԱԾԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

ԽԻՐԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ԽԱՐԻՍԻ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ (*)

Քա՛ն որ ազգի մը կամ ժողովրդի մը յառաջագիծութեան, բարեւրութեան եւ խաղաղութեան հիմունքը բարոյական կրթութեան վերայ հաստատուած չեն, կարելի չէ որ հաստատուն, կատարեալ և տեւական լինին։ Եւ որովհետեւ սրտի դառն ցաւով կը տեսնենք՝ որ մեր ազգային բոլորեալ կեանքն զուրկ է սոյն օրինակ կրթութենէ, անոր համար ոչ իրեն Սահմանադրութիւն ունենալը, ոչ լրագրութիւն և ոչ շատ մը դպրոցներ ունենալը իրեն հիմնական և իրական օգուտ մը կ'առնեն. հետեւաբար այս դրութեամբ ժողովրդեան շարժում

ներն աննպատակ են։ Յիշաւի Սահմանադրութիւն ունենալ, սահմանադրական օրինոք կառավարիլը լաւ բան է. ինչպէս որ Եւրոպական բոլոր մեծ ազգերն ընդունած են սոյն կառավարական ձեւն ու եղանակը։ Սակայն պէտք է գիտնանք՝ որ Սահմանադրութեան հոգին գործն է. երբ գործ չը կայ, Սահմանադրութիւնը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ աննպատակ և անկենդան օրէնք մի, որոյ կապուողներն աւելի կ'անդամաւորին, քան թէ կը կազմակերպին, աւելի կը յետադիմեն, քան թէ կը յառաջագիծեն. վասն զի ազգաց շինութեան տարրը և հոգին գործունէութիւնն է, ուստի երբ ազգ մի ինքզինքը

(*) Հարունակութիւնը, տես թիւ 9։

անգործութեան դատապարտած է կամաւ , բնականաբար ազան կամ աւնագան կը քայքայի եւ ոչնչութեան մէջ կը գահալիւծի :

Այսօր գրեթէ տասն և երկու տարի է՝ որ մեր ազգը Սահմանադրութիւն ունեցած է , սակայն երբ լուրջ նկատողութիւն մի առնենք , պիտի տեսնեմք՝ որ Սահմանադրութեան տրամադրութեանց նկատմամբ ոչ թէ տասը և երկու տարուան արդիւնք կամ գործ , այլ տասն և երկու օրուան գործ հազիւ կայ : Արդ՝ ըսել է ազգը լոկ աւուան կապուելով , միայն անունին խարուելով՝ տասն և երկու տարուան մեծ և անդարմանելի կորուստ մի ըրած է : Ի՞նչ բանի արդիւնք է այս կորուստը , ինչի՞ հետեւութիւն է այս վնասառիթ անգործութիւնը , անշուշտ բարոյական կրթութեան պակասութեան իրական հետեւութիւնն է : Վասն զի երբ կանխաւ ճանչնար ճշմարիտ յառաջագիմութեան ի՞նչ լինելը , երբէք օդաբաղն խօսից և նորամուտ ձայներու չը պիտի հաւատար և խօսքը աւելի սիրէր քան թէ գործը : Երբ անձնիւր անհատ ճանչնար իւր պարտքը , ճանչնար ազգին շինութեան համար իւր կոչումը , այն ժամանակ միայն Սահմանադրութիւնը ինչպէս այլոց , նոյնպէս և մեզ յառաջագիմութեան պատճառ պիտի լինէր : Իայց որովհետեւ շատ քիչերն են իրենց պաշտքն ու կոչումը ճանչցողները , այս պատճառաւ ցարդ անգործագրելի մընայ Սահմանադրութիւնը և թերեւս պիտի մնայ :

Տասն և երկու տարի է , ասացինք՝ որ սահմանադրական անունն առած է մեր ազգը իւր վրան . սակայն տակաւին նոր կը լսեմք , որ Ազգ . Վարչութիւնը Գաւառները հարկեցուցիչ հրահանգներ կը ղրկէ Սահմանադրու-

թեան գործադրութեան համար , նոր կը լսեմք թէ՛ այս ինչ գաւառին համար այս ինչ գործադիրներն որոշուեցան , Չեմք ուզեր այս առթիւ նշանակել թէ՛ ցարդ եղած անհագութեանց և զանցառութեանց մասին ո՞վ մեղապարտէ , որովհետեւ մեր նպատակէն արտաքոյ է . այլ այսչափը միայն կ'ասեմք թէ՛ ի՞նչ զարմանալի բան է , որ գաւառներու մէջ Սահմանադրութեան միջնական գործադրութեան համար պարտաւորիչ հրահանգներ կը ղրկուին Խրիմեանի Վատրիարքութեան օրով . շատ տեղերու համար յատուկ գործադիր պաշտօնեաներ կ'որոշուին և կը ղրկուին դարձեալ Խրիմեանի օրով . մինչդեռ ոմանք , մանաւանդ զիւրեք ազգին ողջամիտ մասը կարծեցընող կարգ մը մարդիկ ՚ի վերայ տանեաց կը քարոզեն անընդհատ թէ՛ Խրիմեանը հակա-սահմանադրական է , թէ՛ Սահմանադրութիւնը կուզէ ջնջել , որպէս զի միապետաբար գործէ : Արդեօք այս կարգ մը մարդիկը երբ այս ամենը կը լսեն , մանաւանդ երբ կը տեսնեն , չէ՞ն ամաչեր իրենց հրապարակական ստութեան վերայ և կամ գոնէ այս մասին իրենց խղճին խայթը չէ՞ն զգար :

Սենք Խրիմեանի գործոց և այս կարգի մարդկանց խօսից մէջ եղած հակասութիւնն երկու կերպով կը մեկնեմք . այսինքն կամ՝ նոքա Սահմանադրութեան ոգին տակաւին չեն իմացած և չեն ըմբռնած թէ՛ Սահմանադրութիւնը գործով Սահմանադրութիւն է ո՛չ թէ խօսքով : Եթէ մեր սոյն կարծիքը ստոյգ է , մեզ համար նոքա յետին աստիճանի ազէտներ եւ յիմարներ են , և կամ այս ամենը գիտնալով հանդերձ կուզեն զԽրիմեան տապալել , կուզեն գահընկեց առնել . որպէս զի Սահմանադրութիւնը իւր տասն և մէկ ամեայ ամուլ վիճակին

մատնեն . իսկ եթէ վերջին կարծիքս ստոյգ է քան թէ առաջինը , պարզապէս դժբա Սահմանադրութեան ուխտեալ թշնամիներն են , հետեւաբար ամբողջ ազգին վատ դարանակալներն . վասն զի ինչ կը նշանակէ Սահմանադրութիւնը գործադրութեան մէջ գնող և կամ գոնէ այս մասին աշխատող խորմեանը վատահամբաւել թէ՛ կուզէ ազգային Սահմանադրութիւնը տապալել . թողունք այս և դառնանք մեր բուն խօսքին :

Թէպէտ և ներկայ Վարչութիւնը տղտու հրամաններ և հրահանգներ կը ղըլէ գաւառները ի գործադրութիւն Սահմանադրութեան , թէպէտ և յատուկ պաշտօնեաներ կը ղըկէ այս մասին , այսու ամենայնիւ մեր չեմք հաւատար՝ որ կատարելապէս ի գործ դրուի Սահմանադրութիւնը գաւառներուն մէջ . կը թերահաւատիմք այս մասին , և անս պատճառը . նախ՝ որ գաւառացին Սահմանադրութեան մասին շատ տգէտ է . թողումք ամենը , թերեւս շատ տեղերու մէջ չեն հասկանար , թէ՛ ինչ է քուէն և քուէարկութիւնը . երկրորդ՝ չեմք յուսար , որ նոքա ճշտապէս իմանան ընտրողական պարտքն ու իրաւունքը՝ որք Սահմանադրութեան բուն ոգին են : Եւստ մեզ զարմանալի և մեղադրելի չէ գաւառացւոյն այս մասին ունեցած տըգիտութիւնը , քանի որ մի և նոյն աւսածներս Պօլսոյ մէջ անգամ լաւ հասկացողներ խիստ քիչ կը գտնուին . վասն զի Պօլսոյ մէջ՝ որ գաւառաց կեդրոնն համարուած է , շատ անգամ տեսած եմք և այժմ կը լսեմք թէ ինչ եղանակաւ կը կատարուին ընտրութիւնք , թէ անձնասէր անձինք ինչ պէգալի դերեր կը խաղան հասարակութեան բուէն իրենց հաճոյից և կրից կատարման գործի դարձնելով : Եւրք քուէարկու-

թեան մէջ , որ պէտք է ամենայն ուղղութեամբ և ճշմարտութեամբ լինի , նենգութիւն և խարդախութիւն մուտ կը գտնեն դաս մը մարդկան ձեռքով , այլ եւս Սահմանադրութիւնը ինչ ագուտ կարող է առնել . մի թէ Սահմանադրութիւնը մարդկանց ուղղասիրութիւն կուսուցանէ , թէ չէ մարդիկ ինքնին պէտք է ուղղասէր լինին . քանի որ մարդիկ ճշմարտութենէն աւելի նենգութիւնը կը սիրեն . ինչպէս կարելի է , որ Սահմանադրութիւնը յառաջադիմութեան պատճառ լինի . վասն զի Սահմանադրութիւնը ինչպէս վերեւն ասացինք ինքն ըստ ինքեան անկենդան օրէնք մ'է . երբ ի լաւն գործ դրուի շահաւետ և օգտակար արդիւնքներ յառաջ կը բերէ . իսկ ընդհակառակն երբ վատ և գէշ մարդկան ձեռքը խաղողիք դառնայ , աւելի չար և վնասակար հետեւանքներ կուենայ : Արեւմ Սահմանադրութիւնը ինքնին յառաջադիմութիւն չը ծնիր , այլ մարդն է որ զայն ի լաւն գործ դընելով՝ կը յառաջադիմէ . արդ՝ քանի որ Սահմանադրութեան ոգւոյն համաձայն մարդ չը լինի , Սահմանադրութիւնը ոչ ինչ է :

Եւս թողունք , մի թէ ուրիշ պարագաներու մէջ Սահմանադրութիւնը օրինաւորապէս ի գործ դրուած է . մի թէ ժողովրդեան պարտքն ու իրաւունքը միմիայն ընտրութեան մասնակցիլ է , մի թէ ընտրելոյն պարտքն ու իրաւունքն է ընտրուիլ և ստանձնել այն պաշտօնը , յոր ժողովրդեան քուէն կը կոչէ զինքն : Եւս չէ միայն , եթէ հասարակութիւնը այս չափը միայն իրեն պարտք և իրաւունք ճանչցած և ըմբռնած է , շատ կը սխալի . նոյնպէս և ընտրեալք , վասն զի ընտրութեանէն յետոյ ժողովուրդը ամենամեծ իրաւունք մի և ս ունի , այն է համարաւորութեան

իրաւունքը, նմանապէս և ընտրելաբ՝
 ընտրուելէն զինի մեծ պարտք մի եւս
 ունին առ ընտրողը, այն է համարա-
 տուութեան պարտքը, զոր մինչև ցայ-
 սօր ոչ այնչափ նկատողութեան տու-
 նուած և ոչ այնչափ կարեւորութիւն
 տրուած է այս մասին, և ահա այս
 անձանաչողութիւնն է պատճառ թա-
 ղական այնչափ խռովութեանց եւ
 յուզմանց, այս է պատճառ, թաղական
 խորհրդոց շատ անգամ կազմութիւնը
 չը լսուած, լուծումը կը լսուի, վասն
 զի թաղեցին ընտրելով զթաղական
 խորհուրդը, իւր պարտաւորութիւնը
 ըլիւ ՚ի գործ դրած կը համարի, այնու-
 հետեւ բնաւ չը հսկեր նորա գործոց
 և ընթացից վերայ, իրբեւ տէր չըսու-
 հաններ անկէ իւր գործոց համարը,
 այս չննէն զատ իւր ընթացքովն,
 կամ աւելի ճիշտ է ասել իւր տգիտու-
 թեամբն նորա իշխանական դիրք մը կը
 տայ, որով պաշտօնեայն տէր կը լինի,
 իսկ տէրը հպատակ: Այնուհետեւ
 թաղական խորհուրդը անկախ իշխա-
 նութիւն մի համարելով ինքզինքը, ոչ
 համարատուութիւն օրէնքը կը ճանչնայ,
 որ իւր պարտքն է և ոչ թաղեցւոյն
 հսկողութիւնը կամ միջամտութիւնը
 կ'ընդունի իւր գործոց մէջ, կը գործէ
 ամեն բան իւր ուղածին պէս և շատ
 անգամ ՚ի վնաս թաղեցւոյն: Այլ
 թաղեցին ամեն բան ըլլալէն վերջը
 յանկարծ կը զարթնու և իւր իրա-
 ւունքը կուզէ ՚ի գործ դնել, այսինքն
 կը սկսի համար պահանջել, այլ եւս
 հասարակութեան արդար և իրաւացի
 պահանջը ծանր և խորդ կը թուի թա-
 ղական խորհրդոյն, ուստի կը մերժէ
 նորա իրաւունքը, իւր կարծեցեալ իշ-
 խանական դիրքովն կը հարուածէ ըզ-
 հասարակութիւնը և ահա ասկէց կը
 ծագի թաղականաց և թաղեցւոց մէջ
 անվերջ վէճն ու յուզումը:

Համարատուութեան և համարա-
 տուութիւն օրէնքը՝ որ Սահմանադրու-
 թեան կարեւոր և էական մասն է, չը
 յարգելով՝ Սահմանադրութիւնը բը-
 նաւ յառաջ չը քայլեր և ասոր համար
 է, որ մեր ազգային իւր սահմանադ-
 րապէս կազմեալ ամեն ժողովներն
 կամ խորհուրդներն ամուլ չիճակ մի
 ունին: () Երկնակի աղագաւ գրեթէ
 ամեն տարի նոր Աստուծական խոր-
 հուրդ կը կազմուի, տարին լրա-
 ցած կամ ոչ, յանկարծ կը լուծուի,
 նորա տեղ ուրիշ մի կը կազմուի: Բո-
 մեզ այնչափ հոգ չէ և ոչ այնչափ վը-
 նասակար սոյն դրութիւնը, եթէ նա-
 րակազմ խորհուրդը իւր նախորդին
 սկսածն շարունակէ, սակայն այսպէս
 չննէր, այլ իւր նախորդին միամեայ
 աշխատութեան յարգ և արժէք չըտա-
 լով՝ նոր գործի կը սկսի, որով իրաւունք
 կը տայ իւր յաջորդին, որ իրեն նկատ-
 մամբ մի և նոյն ընթացքը բռնէ, այս-
 ինքն իւր միամեայ աշխատութիւնը
 և քրտինքը մէկ վայրկեանի մէջ փճացնէ:
 Այսպէս իւր նախորդին չափ կամ կը
 գործէ և կամ չը գործէր ինքն եւս կը
 լուծուի, կը գայ իրեն տեղը ուրիշ մը
 նոր գործի սկսելով հազիւ իւր նախոր-
 դին հասած տեղը կը հասնի, նարէն կը
 ցրուի և այսպէս շարունակաբար, ու
 բով կը տեսնեմք Վարչական այս ճիւ-
 ղին տխուր ամուլութիւնը, այսպէս են
 նա և Տնտեսական, Արտնական, Բա-
 տատանական, Վանօրէից և այլն խոր-
 հուրդներն, հետեւաբար հասարա-
 կութիւնն եւս տեսնելով Սահմանա-
 դրութեան ապարդիւն վիճակը, այլ
 եւս կը տաղտկանայ, կը զղուի Սահ-
 մանադրութեանէն, կը խրաչի իրբեւ
 վնասակար օրէնքէ մի, որով առաւել
 կը դժուարանայ սոյն օրինաց գործա-
 դրութիւնը Ազգին մէջ:

Արեւմտիականական Դաշտով՝ որ Ազ-

գին ամենէն գերադայն ժողովն է, երբ լըջմտաբար դիտենք, պիտի տեսնեմք, որ մի և նոյն զեղծմանց ենթակայ է : Գաւառացին կամ Պօլսյ մէկ թաղեցին կ'ընտրէ իւր Արեւսփոխանը, լիազօր իշխանութիւն կը տայ իւր իրաւանց պաշտպանութեան մասին, այլ սակայն կը մոռնայ յիշել անդամ թէ, ինքն համարուու է իսկ նա համարուու : Բաց յայտմանէ, երբեմն ևս չարոյցոր կը սխալի իւր ընտրութեան մէջ, փոխանակ արժանաւորին տալու իւր քուէն, անարժանին կը տայ, որ կամ բնաւ խօսիլ չը գիտեր, և կամ բնաւ չուէլ չը գիտեր, և իւր կամքէն դուրս բնաւ օրէնք չը ծանաչէր, որով ընտրեալ երեսփոխանք փոխանակ ազգին իրաւանց և բարւոյն երեսփոխանն ու պաշտպանը վնեցու, իրենց անձին երեսփոխանն և իրենց կամաց ու հաճոյից պաշտպանն ու ախոյեանը կը լինին :

Ա՛րք այս տողերը գրելով նոյառակ չեմք բռնած արդի երեսփոխանական ժողովն մեղադրել և ազգին առջեւ մեղադարաւ ներկայացնել, քան լիցի, վասն զի չեմք կարող ասել թէ՛ Արեւսփոխանաց ամենն ալ իրենց վսեմ կոչման և պարտուց անհարազատ են, չեմք կարող ասել թէ՛ ամենն ևս իրենց անձին երեսփոխան են, քան թէ Ազգին, չեմք կարող ասել թէ բոլոր երեսփոխան է քիչնտիններն իրենց կամաց և հաճոյից պաշտպանն են, քան թէ Ազգին իրաւանց, որովհետեւ կան անշուշտ Ազգին բարին, Ազգին օգուտը և յառաջագիմութիւնը մտածող և խորհող երեսփոխաններ, այսու ամենայնիւ չենք կարող ասել, թէ չը կան նաև այնպիսիներ, որք իրենց կոչումն իրենց նուիրական պարտքն ու պարտաւորութիւնը խալաւ մոռնալով կը զոհեն ամբողջ Արեւսփոխանութեան,

կամ աւելի ճիշդ է ասել, ամբողջ Ազգին անգին ժամերը միմիայն իրենց տրամաբանութիւնն ու փիլիսոփայութիւնը ցուցնելու համար : Ազգին կենսական խնդիրը իրենց կրից զոհ տալով՝ հասարակութեան վստահութիւնը չարաչար ՚ի գործ կը դնեն :

Քանի՛ քանի՛ օրինաւոր և երկար ժամանակէ ՚ի վեր յուզուած խնդիրներ կան, որ անըւծանելի մտացած են : Քանի՛ քանի՛ ունայն և անօգուտ խորհիրներ երեւան ելած են ոմանց երեսփոխանաց հնարադիտութեամբ : Ի՛նչ օգուտ պիտի քաղէ երեսփոխանութիւնը Աթոքիկոսական խնդակաց և յորաբերութեանց տարապարտ խորհիրներն վիճաբանութեան առեանն հանելով : Ա՛յլ չը գիտէ, որ սոյնօրինակ խնդիրներու տակ նենգութեան և շահամոլութեան կիրքեր կան ծածկուած : Ա՛յլ չը գիտէ, որ այսպիսի փառամոլական խնդրոց յուզումն առաւել երկւ պառակութեան և խռովութեան դուռն կը բանան, քան թէ միութեան և ազգաշինութեան : Ինչո՞ւ ազգային դաստիարակութեան խնդիրն սոյնպիսի ջերմ վիճաբանութեան առարկոյ չը դառնար Արեւսփոխանական ժողովոյ մէջ : Ինչո՞ւ ընդհանուր խնդիրներն միշտ մոռացութեան մէջ կը մնան և անձնական շահուց ու փառամոլութեան վերաբերեալ խնդիրներ օր աւուր կը վերանորոգին : Ա՛յ ապաքէն այս մի յայտնի նշան է, որ ո՛չ միայն Ազգը, այլ և Արեւսփոխանութիւնն իսկ չը գիտէ Սահմանադրութիւնն իւր օգտին գործածելու ուսումն : Ա՛յ ապաքէն այս մի յայտնի ապացոյց է, որ Ազգը զուրկ է բարոյական դաստիարակութենէ : Մինչդեռ Սահմանադրութեան օգին պիտի դատապարտէր անհատից ոմանց մէջ գտնուած հանրաշխարհ շահագիտութիւններն (in-

trigue) ընդհակառակն անհասանելի կը յաջողին արծակ համարձակ դատու փետել և ՚ի խաչ հանել Սահմանադրութեան ճշմարիտ ոգին . մերթ կոնդակի ղոհելով, մերթ նորելուկ յարաբերութեան, մերթ դաւադրութեան, մերթ առաջնորդներու անձնական սընտարի վէճերու, մերթ կրկն հակառակութեան, և այլն և այլն :

Այսպիսի զեղծումներն բնաւ չը պիտի պակսին մինչեւ որ Արեստիտան մը համարատու չը լինի առ ընտրողս իւր և փոխադարձաբար մինչեւ ընտրող հասարակութիւնն ևս համարառու չը լինի իւր ընտրած երեստիտանէն : Գուցէ այլք այս տեսակ զեղծմանց բարձման մասին ուրիշ բան ասեն , սակայն մէք դարձեալ կը կրկնեմք թէ՛ ասոնց ամենուն նախապատճառը բարոյական կրթութեան սրկաստութիւնն է . մինչեւ որ ժողովրդեան սիրտն ու հոգին բարոյականութեամբ չը զարգանայ , սահմանադրական սկզբունքներն ժողովրդեան մէջ արմատ չեն կարող բռնել և հետեւաբար զեղծումներն բընաջինջ չեն լիներ :

() Երէք մի որչափ ալ արդար և ճիշմարիտ լինի , երբ իւր գործադրութեան մէջ փոխանակ ուղղութեան և ճշմարտութեան նենգութիւն և սըտութիւն մտնեն , նոյն օրէնքը իսպառ կոչնչանայ և անօգուտ կը լինի : Արդ՝ քանի որ Աղբին մէջ բարոյական կրթութիւնը յարգ և արժէք չունի , որչափ ալ ձեռնհաս անձինք որոշուին , դարձեալ Սահմանադրութիւնը անգործադրելի պիտի մնայ , և եթէ գործադրուի եւս օգուտ մի չը պիտի կարողանայ առնել , վասն զի ապահով եմք , որ աւելի անձնասէր մարդկան , նենգամիտ անձանց ձեռքը խաղաղիկ մը պիտի լինի քան թէ մի այլ ինչ :

Անշուշտ բարեմիտ ընթերցող, հա-

մոզուեցար մեզ հետ , որ ասոնց բարոյական կրթութեան Սահմանադրութիւնը անօգուտ է . համոզուեցար անշուշտ , որ ազգի մը կամ ժողովրդեան մի յառաջագիմական յեղափոխութիւնը բարոյական կրթութեամբ կը կատարուի , համոզուեցար , որ հասարակութեան մի ամենամեծ ծոխութիւնը , ահեղ դժբութիւնը իւր բարոյականութեան մէջ է , երբ ազգ մի չունի բարոյականութիւն , յոր ամփոփեալ կան գերադոյն օրէնք ազատութեան, հաւասարութեան և եղբայրութեան , եթէ նոյն ազգն անկախ իշխանութիւն մի եւս ունենայ , դարձեալ իւր վիճակն անարգ է և ինքն ստրուկ : (Թող կրօնքն և քաղաքական օրէնքը սանձարձակ թողուն ժողովուրդներն , որ անբարոյականութեան մէջ լողան , իսկոյն համայն աշխարհ կերպարանափոխ կը լինի , ազգերն բաձարձակ վայրենութեան մէջ կ'ընկղմին և ամեն օգտակար օրէնքներն ՚ի հիմանց կը քայքային : Այս ամենէն կարող եմք հետեւցնել , որ ժողովրդոց բարեւելութիւնն , իրաւանց երաշխաւորութիւնն ու խաղաղութիւնը միմիայն բարոյականութեան մէջ է . իսկ ծայրայեղ թշուառութիւնը անբարոյականութեան մէջ :

(Դարձանակիւ)

Գ . Ս . Խ .

Պ Ա Շ Տ Օ Ն Ե Ա Յ

ԵՒ Պ Ա Շ Տ Օ Ն Ա Վ Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Տիեզերաց յարատեւութեան գրեթաւոր պատճառներէն մին և գոգցես առաջինը նորա կարգն ու կանոնաւորութիւնն է : Եթէ ամենիմաստ Արարիչը հրոյն դէմ՝ ջուր , տաքութեան դէմ՝ ջրառութիւն , և լուսոյ դէմ՝ խա-